

Miljö- och energidepartementet
m.remissvar@regeringskansliet.se
 Diarienummer: M2019/00661/S

Stockholm Resilience Centre
 Stockholms universitet
 106 91 Stockholm
 Kontaktperson för remissen:
 Thomas Hahn: Thomas.hahn@su.se

Stockholm Resilience Centre remissvar till betänkande av Agenda 2030-delegationen: ”Agenda 2030 och Sverige: Världens utmaning – världens möjlighet” (SOU 2019:13)

Övergripande synpunkter: Det saknas en förståelse för att Agenda 2030 bara kan uppnås om de biofysiska villkoren möts: ekonomin kan inte längre ses som frikopplad.

Betänkandet har valt att ge begreppet hållbar utveckling en bred innebörd, som omfattar såväl ekologiska som sociala och ekonomiska aspekter (sid 53). Vi håller med om att hållbar utveckling, i samband med Agenda 2030, inte enbart kan fokusera endast på den miljömässiga dimensionen. Samtidigt pläderar betänkandet för en samstämmig politik för hållbar utveckling som integrerar dessa tre dimensioner. Forskning om hållbar utveckling brukar utgå från en bred innebörd med en tydlig hierarki, där ekonomiska mål blir meningsfulla först när sociala mål är säkerställda och sociala mål blir hållbara först om de ekologiska system vi är beroende av är starka och hållbara. En god början till detta ges också på sid 53: ”Genom agendan tydliggörs att bekämpandet av fattigdom och ojämlikhet bara kan lyckas om det görs inom ramen för de planetära gränserna. Agendan är ramen för den samhällsomställning världen utfäst sig att genomföra”.

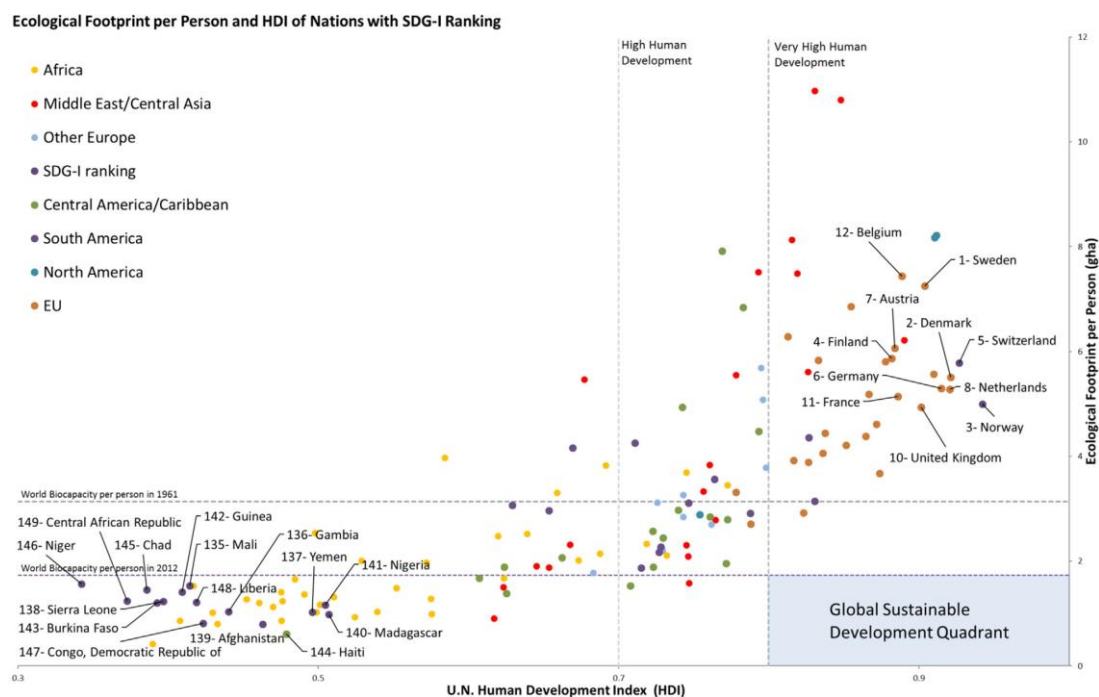
Detta är en grundläggande insikt som tyvärr försvinner när de 17 hållbarhetsmålen (SDGs) diskuteras separat från Agenda 2030 i stort, med precisering i de 169 delmålen och de 232 indikatorerna. Den inledande texten till Agenda 2030 är mer integrativ än dessa mål och indikatorer. Trots erkännandet om behovet av ”samverkan mellan och inom politikområden för att identifiera synergier och motverka målkonflikter, med det uttryckliga syftet att uppnå en hållbar utveckling” (sid 54) så behandlas de ekonomiska målen som frikopplade från den biofysiska basen (de ”planetära gränserna”). Detta sker såväl i Agenda 2030 som i Betänkandet.

Förslag:

- Öka tydligheten angående att förslag och bedömningar ska leda till att Agenda 2030:s helhetsperspektiv uppnås. Det vill säga att fokus vid genomförande inte ska vara på de enskilda 17 hållbarhetsmålen och 169 delmålen, utan på det övergripande syftet beskrivet i Agenda 2030 deklaraionsdel: ”Agenda 2030 innebär på ett tydligare sätt än tidigare en samlad ansats till hållbar utveckling. Genom agendan tydliggörs att bekämpandet av fattigdom och ojämlikhet bara kan lyckas om det görs inom ramen för de planetära gränserna. Agendan är ramen för den samhällsomställning världen utfäst sig att genomföra.” (sid 53).
- Förtydliga Delegationens nuvarande förslag på sida 18 gällande de offentliga utredningarna, till att även innefatta en andra vägledande mening (i kursiv stil), så att förslaget i stället lyder: ”Genom ett tillägg i kommittéförordningen (1998:1474) ger regeringen de offentliga utredningarna i uppgift att analysera konsekvenserna i förhållande till miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbar utveckling. *Dessa tre aspekter ska analyseras utifrån en tydlig hierarki där ekonomiska mål blir meningsfulla först när sociala mål är säkerställda, och sociala mål blir hållbara först om de ekologiska system vi är beroende av är starka, resilienta och hållbara.* Regeringen bör även utreda hur stödet till de offentliga utredningarna kan utvecklas så att dessa ges tillräckliga förutsättningar att klara uppgiften.”
- Den kursiverade meningen ovan bör även läggas in för att vägleda det föreslagna riksdagsbundna målet beskrivet under rubriken ”5.1 Riksdagsbundet mål för genomföranden av Agenda 2030”. (s. 75).

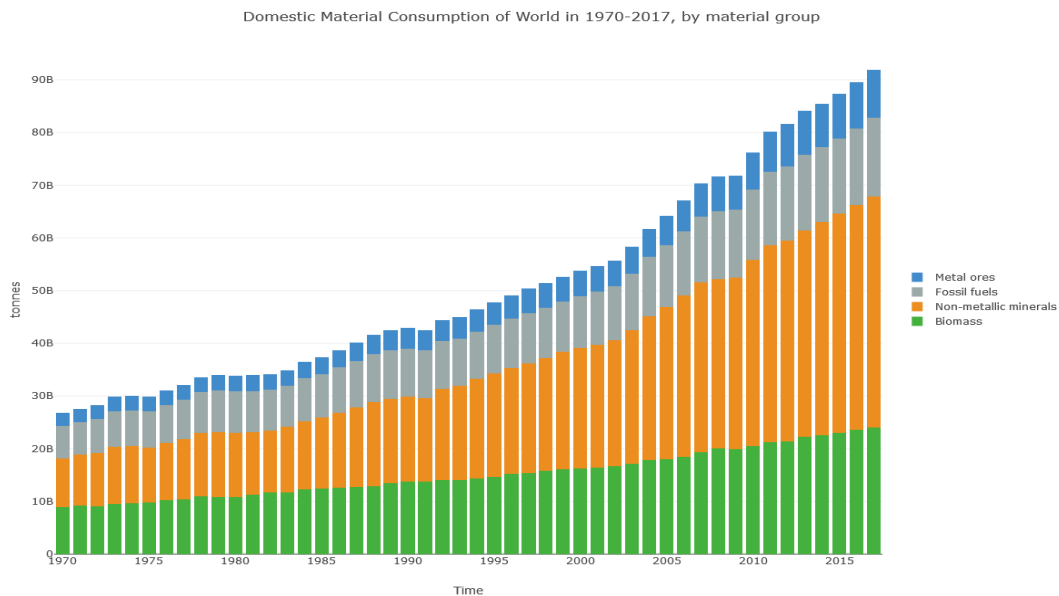
Vetenskapliga analyser (bl.a. Wackernagel m. fl.¹) av SDG-indikatorer visar att de länder som allra mest uppnår hållbarhetsmålen (bl.a. Sverige) också är de länder som har störst ekologiskt fotavtryck (figur 1). Fokus för Sveriges politik för Agenda 2030 bör därför vidgas från att uppfylla delmål och indikatorer till att säkra att utvecklingen verkligen leder till en mer miljömässigt hållbar utveckling, inklusive att hänsyn tas till påverkan på ekosystem utanför nationens gränser.

¹ Wackernagel, M., L. Hanscom & D. Lin (2017) Making the sustainable Development Goals consistent with sustainability. *Frontiers in Energy Research*, 5, 18.

Figur 1. Länders ranking enligt SDGs Indikatorer, i relation till Human Development Index och Ekologiska fotavtryck per person.

Detta beror på att målen trots alla utfästelser om samstämmighet analyseras ett i taget och att de sociala och ekonomiska delmålen och indikatorerna dominerar, ibland på bekostnad av de miljömässiga delmålen. En hållbar utveckling innebär en minskning av såväl utsläpp av växthusgaser som användningen av naturresurser, vilket inte sker i dagens globala ekonomi (figur 2).

Figur 2. Global domestic material consumption by four material categories, 1970–2017, million tonnes. Modified from <http://www.materialflows.net/visualisation-centre>

I Agenda 2030 finns en utbredd förhoppning om att ekonomin kan bli lite grönare och att BNP därför kan fortsätta att öka samtidigt som miljöförstöringen av klimatet och ekosystemen minskar. Dessvärre ser vi inga tecken på sådan frikoppling (decoupling) på global skala, tvärtom finns fortfarande en stark korrelation mellan BNP och miljöförstörelse (Fig. 2). De teknikförbättringar som leder till minskade utsläpp ”äts upp” av att vi blir rikare och därmed ökar vår produktion och konsumtion (rekyleffekten). Det som behövs är natur-baserade lösningar, alltså en ekonomisk utveckling som baseras på ekologisk kunskap.

Den nya globala vetenskapliga rapporten från The Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES) i maj 2019 är ovanligt tydlig på denna punkt. IPBES-rapporten erkänner den inneboende konflikten mellan å ena sidan kraftigt ökad konsumtion och å andra sidan väl fungerande ekosystem och klimat. I IPBES-rapportens Summary for Policy-Makers krävs “transformative change” i de underliggande ekonomiska drivkrafterna (punkt 29) vilket inkluderar reformer i handelsavtal (punkt 40). Vidare efterlyses i punkt 33 “a change in the definition of what a good quality of life entails – decoupling the idea of a good and meaningful life from ever-increasing material consumption.” (IPBES

2019²). Det är alltså vår förståelse av ett gott och hållbart liv som behöver frikopplas från ökad materiell konsumtion.

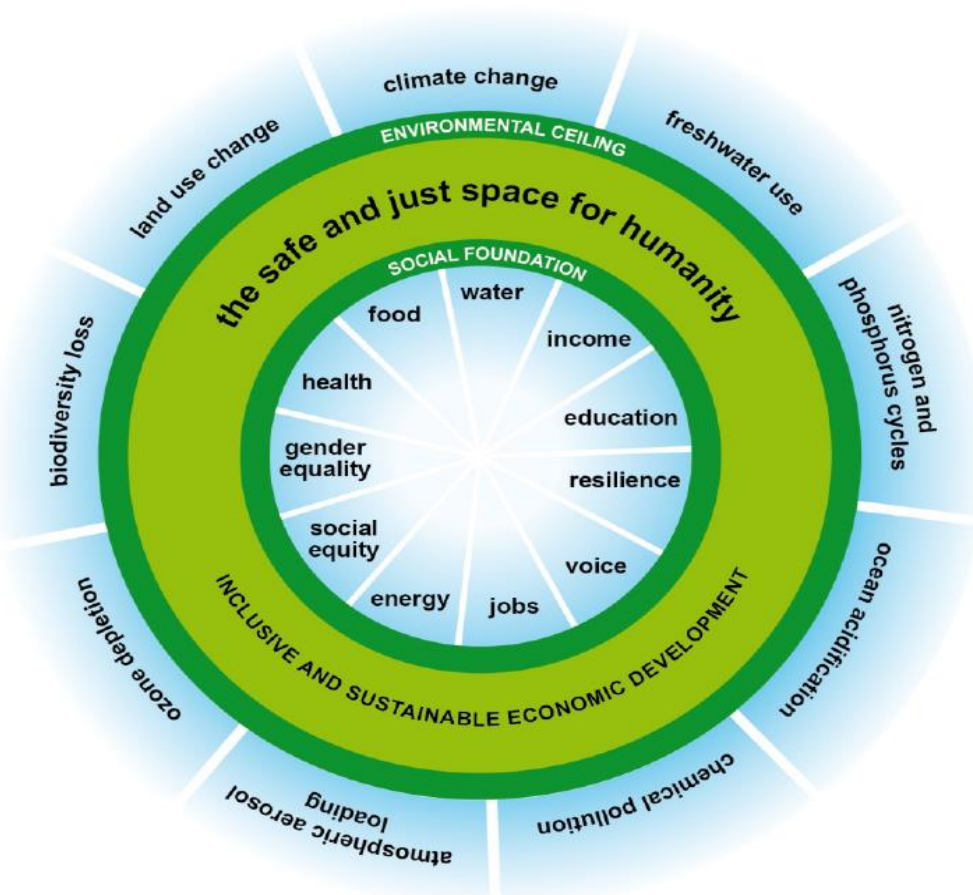
Medan IPBES-rapporten varnar för att använda ökad BNP som mått på välfärd uttrycker Agenda 2030 en gammaldags syn, främst genom delmål 8.1: ”Upprätthålla ekonomisk tillväxt per capita i enlighet med nationella förhållanden och i synnerhet en BNP-tillväxt på minst 7 procent per år i de minst utvecklade länderna.” Detta är ett onödigt delmål eftersom ekonomisk tillväxt syftar till att i första hand (för de minst utvecklade länderna) uppnå Mål 1-7; om dessa sju mål uppnås blir resultatet oundvikligen en kraftig BNP-tillväxt för dessa länder. Medan Mål 1-7 har egenvärde saknas egenvärde för BNP-tillväxt. Tvärtom kan BNP växa utan att mänsklig välfärd förbättras, vilket snarare har blivit regel än undantag i rika länder under senare tid. Det är därför missvisande att använda BNP-tillväxt som mål och delmål när vi diskuterar hållbar utveckling.

Betänkandet problematiserar inte att BNP-tillväxt ofta får prioritet framför sociala och ekologiska mål. Till exempel, i samband med att riksdagen röstade för den nya klimatlagen, som gäller från 1 januari 2018, bifölls utskottets uttalande att klimatpolitiken ska ”bedrivas så att minskade utsläpp av växthusgaser förenas med tillväxt.”³ En politik för en hållbar utveckling måste börja med att ifrågasätta dagens politiska fixering vid BNP-tillväxt och våga genomföra förändringar som gör att vi når såväl sociala mål som ekologiska mål även om dessa förändringar medför minskad BNP. Den ekonomiska dimensionen av hållbar utveckling bör förstås i termer av att alla människor har de ekonomiska förutsättningarna för en god livskvalitet. Med andra ord att alla människor har tillräckliga resurser och rättigheter för att nå golvet för mänsklig välfärd (social foundation i figur 3) men att den totala konsumtionen inte överskrider de biofysiska planetära gränserna (environmental ceiling i figur 3).

Agenda 2030 betonar vikten av att ingen ska lämnas utanför. Detta behöver starkare genomsyra hållbarhetsarbetet i synnerhet vad gäller människor som saknar grundläggande resurser och vars rättigheter inte respekteras.

² IPBES 2019. Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services <https://www.ipbes.net/global-assessment-biodiversity-ecosystem-services>

³ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/betankande/ett-klimatpolitiskt-ramverk-for-sverige_H401MJU24

Figur 3. Ett försök att kombinera sociala, ekonomiska och ekologiska aspekter av hållbar utveckling (från Kate Raworth)

Specifika kommentarer:

A. Det saknas en strategi för globala spelregler

De globala ödesfrågorna kan inte lösas med nationell utgångspunkt. När det gäller att ”formulera mål och vidta åtgärder som leder till såväl nationell som global måloppfyllelse” (sid 15) vill vi understryka betydelsen av internationellt samarbete gällande regelverk och andra styrmedel. Den svenska huvudstrategin idag är att ”gå före globalt och visa på goda exempel” så att andra länder kan inspireras ”av de svenska erfarenheterna”(sid 164). Visst finns det andra progressiva länder som liksom Sverige tar klimatkrisen på allvar och tävlar om att utveckla klimatsmart teknik och infrastruktur. Men för de flesta länder är detta irrelevant och därför behöver några stater vara pådrivande när det gäller ”hårda” internationella/globala styrmedel.

Erfarenheter kan hämtas från tidigare utmaningar. I Betänkandet står att ”ett av de allvarligaste globala miljöhoten, uttunnningen av ozonskiktet, har till följd av både nationella och internationella beslut avstannat och en återhämtning är på väg att ske” (sid 162). I denna fråga fanns enkla tekniska lösningar där kolväten kunde ersätta CFCs. Ändå behövdes internationella ”ozon-klubbar” med länder som förbjöd CFCs och handelssanktioner mot länder som var tröga i att fasa ut CFCs. Något liknande behöver antagligen göras för länder som skaffar sig konkurrensfördelar genom att fortsätta använda fossila bränslen. Handelssanktioner kan vara både effektiva och legitima eftersom det inte ingår i en nations suveränitet att få exportera varor och tjänster som producerats med stort klimatavtryck.

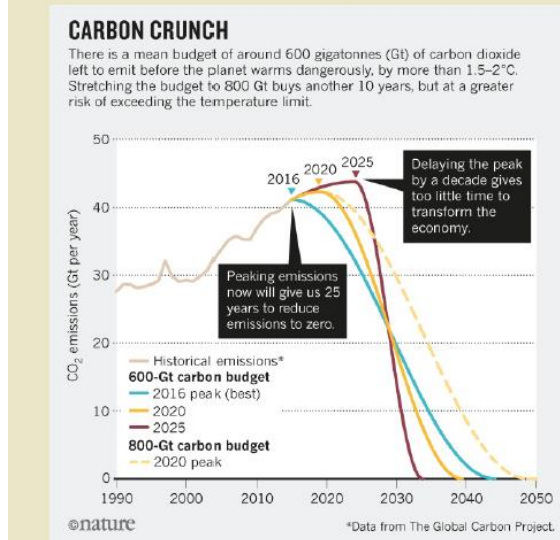
Vi håller med om att ”Sverige har genom sina gynnsamma förutsättningar ett stort ansvar att bidra till agendans genomförande även globalt” (sid 163). IPBES (2019) betonar vikten av ändrade handelsregler. Att påverka WTO:s regelverk nämns även i Betänkandet (sid 165). Detta behöver utvecklas. Sverige skulle till exempel kunna gå i bräschen för att initiera ”klimatklubbar”, dvs grupper av länder (t.ex. EU) som infört skatter eller andra styrmedel som gör CO₂-utsläpp dyra. Därefter kan handelssanktioner, till exempel i form av CO₂-tullar, införas mot övriga länder.

Att fortsätta plädера ensidigt för frivillighet och goda exempel kunde kanske försvaras för några år sedan då de globala fossila utsläppen verkade plana ut men framstår idag som naivt, eftersom de globala fossila CO₂-utsläppen ökade igen år 2017 och 2018. Ju längre vi väntar, desto snabbare måste utfasningen av fossila bränslen ske om vi ska hålla oss inom den globala CO₂-budgeten på 600 Gt CO₂ (Figur 4).

Förslag:

- Ge uppdrag till lämplig myndighet att utveckla styrmedel och andra tydliga spelregler som gör internationell handel mer hållbar.

Figueres m.fl. (*Nature*, 2017): Three years to go

Men...

... år 2017 ökade energirelaterade CO₂-utsläpp med 1,4%

... år 2018 ökade energirelaterade CO₂-utsläpp med 2,7%

Figur 4. De årliga CO₂-utsläppen från fossil energi fortsätter att öka när de i själva verket måste minska kraftigt för att inte äventyra Paris-överenskommelsens mål. Ju senare kurvan vänder desto snabbare behöver utfasningen ske.

B. Tydliga mål behövs för den ekonomiska politiken

Vi håller med om att det är viktigt att implementera Agenda 2030 främst genom att stärka de ordinarie processerna i offentlig sektor. Detta kallas ofta för mainstreaming, till exempel i Aichi Biodiversity Targets. Betänkandet föreslår att ”Regeringen åtar sig att från och med budgetpropositionen för 2022 i en bilaga redovisa en nulägesanalys samt en samlad redovisning av regeringens arbete med Agenda 2030.” Detta är bra och kan förtydligas med att snarast börja använda mer realistiska mått på framsteg än BNP. Såväl Aichi Biodiversity Targets som SDG delmål 17:19 anger att länderna bör ”bygga vidare på befintliga initiativ för att utveckla mått på framsteg som görs mot hållbar utveckling som kompletterar BNP”. Detta har föreslagits i otaliga SOU-rapporter under flera decennier (t.ex. Synliggöra värdet av ekosystemtjänster, SOU 2013:68) och det finns otaliga internationella kommissioner som gett bidrag till denna diskussion (t.ex. Stiglitz-kommissionen 2009⁴).

⁴ <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/118025/118123/Fitoussi+Commission+report>

Den transformation av hela ekonomin som vi står inför kommer att innebära att vissa sektorer och teknologier växer medan andra krymper och fasas ut, ibland kallat ”kreativ förstörelse” (Schumpeter). Netto-effekten på BNP beror på hur snabbt infasningen respektive utfasningen sker. BNP-ökning blir därför inte ett adekvat politiskt mål eftersom omställningen eftersträvar nerväxt inom de fossiltunga aktiviteterna: om denna utfasning sker snabbt (vilket är önskvärt) så minskar BNP. Om infasningen av förnybar teknik sker snabbare än utfasningen av det fossila, så ökar BNP.

Vi behöver alltså skifta fokus, från att utvärdera BNP-effekter av varje politisk reform till att utreda hållbarhets-effekter, precis som Betänkandet skriver: ”För varje politiskt beslut som tas ska en analys ha genomförts av huruvida politiken i fråga stärker arbetet för hållbar utveckling, är neutral utifrån den målsättningen eller motverkar dessa ansträngningar” (s. 68). I dessa analyser behöver effekter för planetens gränser analyseras samt även effekter på andra sektorer och miljöer i andra delar av världen (teleconnections).

Det rådande allvaret i situationen och nuvarande trender vad gäller förändringar i klimat och minskad biologisk mångfald, berättigar krishantering. Att ge myndigheter i uppdrag att hantera situationen som faktiska pågående kriser, torde accelerera den i betänkandet beskrivna och nödvändiga omställning. Till detta följer även ett behov av krissamordning, för att finna nya arbetsformer och minimera sannolika genomförandegap.

Storbritanniens parlament blev först i världen med att utlysa ett nödläge för klimat och biologisk mångfald i maj 2019, vilket samma månad följdes av ett liknande beslut av Irlands parlament. Detta är främst symboliska handlingar och förbinder ej deras regeringar att agera, men pekar ändå på allvaret. För att istället rikta fokus till handling, behöver myndigheter ges mandat att prioritera genomförandet av olika krishanteringsåtgärder gällande klimat, biologisk mångfald och miljö. Att införa krishantering som komplement till, samt del av, betänkandets strategi att stärka de ordinarie processerna, vore att bättre spegla vidden av den omställning som behövs och den takt i vilken omställningen behöver ske. Det rådande allvaret i situationen motiverar även starkare skrivningar i delegationens förslag överlag, inte minst verksamhet som motverkar klimatpåverkande utsläpp, förlust av biologisk mångfald och miljöförstöring behöver omgående prioritet.

Förslag:

- Mot bakgrund av våra övergripande kommentarer och den nya globala IPBES-rapporten föreslår vi att regeringen tar fram nya välfärdsåtgärder som t.ex. Nya Zeeland gjort, gärna efter samråd med övriga nordiska länder.
- Förtydliga att Sveriges klimatlag och hållbarhetsmål ska gälla oavsett vilka effekter det har på BNP.

C. Genomgripande förändringar behövs på alla nivåer

Att genomgripande förändringar behövs på alla nivåer är det huvudsakliga budskapet från den nya globala IPBES-rapporten (fotnot 2). Det behövs större fokus på lösningar av de stora globala samhällsutmaningarna. Detta ställer nya krav både på organisation och verksamhet, med långsiktiga och integrerade lösningar. Vi behöver identifiera lösningar som gör skillnad på systemnivå. Det räcker ej med endast ”i högre grad”, om ambitionsnivån för genomförande är låg.

På internationell och global nivå behöver de ekonomiska drivkrafterna bakom globaliseringen förändras så att det inte längre är kortsiktigt lönsamt för aktörer att skyffla över enorma externa kostnader på andra människor, framför allt framtida generationer. Vi har redan påtalat behovet av ändringar i WTO:s regelverk och, i avvaktan på det, regionala CO₂-klubbar med CO₂-tullar.

På nationell nivå behövs en annan självbild än den som lyfter fram Sverige och övriga nordiska länder som globala förebilder. Det stämmer att de territoriella CO₂-utsläppen från Sverige, som rapporteras till UNFCCC, ”endast” är 4,2 ton/person och att detta är lägre än såväl det globala genomsnittet (4,9 ton) som genomsnittet för Kina (7,7 ton/person). Men om man räknar med andra växthusgaser stiger de svenska utsläppen till 5,3 ton växthusgaser/person och om man räknar med svenskarnas livsstil, dvs konsumtionsrelaterade utsläpp så rör det sig, enligt Naturvårdsverket, om ca 10 ton växthusgaser per person. Denna utsläppsnivå placerar Sverige bland världens klimatvärstingar.

Dessa statistiska samband är viktiga eftersom endast det första talet, 4,2 ton per person, är det som ligger bakom påståendet att Sverige är ett globalt föredöme. Många stora låg- och mellaninkomstländer har redan infört relativt kraftfull klimatpolitik. Bensinpriset i såväl Indien som Mexiko ligger runt 10 kr/liter, vilket i Indiens fall innebär en relativ kostnad på 70 kr/liter om man betänker att medelinkomsten i Indien är en sjundedel av den svenska (enligt Purchasing Power Parity). Det är alltså en betydligt större uppoffring (relativ kostnad) för en indier att tanka sin bil än för en svensk.

”Fokus i delegationens förslag ligger på att förstärka och delvis rikta om redan existerande kapacitet”. (s. 17) Som vi nämnt tidigare är detta i linje med ”mainstreaming” och ”policy-integrering”, men med tanke på det akuta läget behövs mer för att skynda på. Större hänsyn behöver tas till att ordinarie processer aldrig har varit designade för att möta de utmaningar vi står inför idag och därför kan helt nya designer behövas. Med dagens kunskap om naturbaserade lösningar (Nature-based Solutions) behövs nya strategier för en biosfärbaserad hållbar utveckling. En bra början är att inse att de tre ”dimensionerna” av hållbar utveckling är ömsesidigt beroende i en tydlig hierarki, där ekonomiska mål blir meningsfulla först när

sociala mål är säkerställda och sociala mål blir hållbara först när ekologiska mål är säkerställda. Såväl affärsmodeller i näringslivet som politiska reformer behöver alltså utgå från strategier som säkerställer biosfärens resiliens och därmed förmåga att fortsätta leverera livsupprätthållande ekosystemtjänster.

Effektiva styrmedel handlar om en kombination av å ena sidan förbud, regleringar och utfasning samt å andra sidan subventioner och stimulans. Vi har varit duktiga på stimulans till ny teknik med det lovande resultatet att ny vind- och solcell idag är billigare än ny kolkraft. Även fossilfri stål och cement kan numera tillverkas till konkurrenskraftiga priser. Tekniken finns alltså och då är det dags att fasa ut fossil infrastruktur. Ny forskning visar dock att investeringar i denna nya klimatsmartare teknik är osäkra vad gäller lönsamheten eftersom konkurrensen från fossila alternativ fortfarande stöds och ges tillstånd i Sverige (fossilgas, flygplatser, raffinaderier).

Förslag:

- Mycket tyder på att de stora genombrotten i en omställning kräver politiska beslut om utfasning eller restriktioner. Klimatlagen behöver därför förtydligas med restriktioner för att påskynda den utfasning av CO₂-utsläpp som har stannat av i Sverige sedan 2017.
- De aktiviteter och investeringar som hotar klimatsystemets och ekosystemens resiliens bör snarast fasas ut. Tyvärr har det redan gått så långt att det inte räcker att minska utsläppen (mitigation) och vi behöver därför även stärka samhällets adaptiva förmåga att klara av och vidareutvecklas trots stora störningar, i form av översvämningar, missväxt, förlust av pollinerare, angrepp av nya skadegörare med mera. Vi kan inte utesluta så kallade "tipping points" dvs. att en störning flyttar jämviktsläget till ett nytt värre läge som det är mycket svårt att ta sig ur.
- I detta läge handlar det inte bara om att minimera skada utan också, och kanske framför allt, om att transformera verksamheter som jord- och skogsbruk så att naturbaserade lösningar utvecklas där mänskliga ekonomiska aktiviteter faktiskt stärker naturens resiliens och därmed säkerställer en långsiktig leverans både av försörjande ekosystemtjänster som mat och timmer samt reglerande ekosystemtjänster som minskar risken för tipping points.

D. Övriga synpunkter

Vi välkomnar utgångspunkten i betänkandet gällande ”Att bedriva forsknings- och innovationsverksamhet är nödvändigt för att hitta lösningar på de utmaningar som finns för att nå målen i Agenda 2030.” (s. 106) samt att ”Lösningar för en samhällsomställning som vilar på vetenskaplig grund främjas av vetenskapens kritiska förhållningssätt och av att forskningen är fri och obunden.” (s. 106). Det är av avgörande betydelse att ständigt verka för att stärka kunskapen om de komplexa sambanden som Agenda 2030 förvaltar.

Stora utmaningar i arbetet med Agenda 2030 är komplexiteten och att identifiera och analysera de målkonflikter som uppstår mellan olika mål och delmål, samt att hitta och utnyttja synergieffekter. Agendan är en långsiktig strategi och därmed krävs även förmågan att genomföra långsiktiga bedömningar som tar hänsyn till flera olika områden. Ett verktyg i arbetet är att använda datamodellering för att ta fram framtidsscenarioer och integrerade analyser. Sådan modellering kan dels ge en bild av vad resultatet blir om Sverige fortsätter med samma politik och åtgärder som idag, men i en omvärld som förändras. Denna metod kan även underlätta en analys av målkonflikter och se vilka insatser som ger bäst utfall på lång sikt. Modellering kompletterar och underbygger den analys som görs i övrigt och skulle ge en tyngd åt olika förslag. Det är också ett sätt att identifiera synergieffekter – se vilka insatser som ger bäst effekt. Även annan forskning om komplexa adaptiva system behöver utvecklas.

Vi håller med om att hållbara affärsmodeller ”förutsätter långsiktiga spelregler och dialog” (sid. 133). Detta i sin tur kräver, som vi tidigare påpekat, att investerare kan räkna med att oschysst konkurrens från fossila och andra ohållbara alternativ fasas ut. Arbetet inom regeringens initiativ ”Fossilfritt Sverige” är mycket viktigt för att expandera hållbar teknik. Samtidigt behövs politiska styrmedel för att fasa ut det ohållbara. Detta motarbetas självklart av bransch-organisationer vars uppgift är att värna alla medlemmars intressen, vilket får en konserverande effekt. Därför är det viktigt att en politik för hållbar utveckling välkomnar och har beredskap för att konkurser är oundvikliga i en transformation.

Enligt Betänkandet ”finns behov av att tydliggöra möjligheten att genomföra hållbara upphandlingar” (sid. 136). Detta behöver utvecklas och specificeras till att omfatta såväl cirkulära affärsmodeller som krav på investeringar och pensionsfonder. En aktuell fråga är att livsmedel som köps ska uppfylla svenska regler för djuretik och miljö.

I relation till samverkan med aktörer kan de i Betänkandet föreslagna nationella forumen uttalat inriktas på att förstå olika aktörers hinder för implementering av Agenda 2030 för att därpå, genom co-design metoder, lokalisera strategier för att vida åtgärder så att hindren försvinner. Detta i syfte att bana väg för dem i Betänkandet beskrivna omställningen.

Slutligen vill vi uttrycka stöd för betänkandets övergripande strategi att ”Agenda 2030 och hållbar utveckling måste integreras i den dagliga verksamheten och kan inte vara ett projekt vid sidan av.” (s. 24). Sådan ”mainstreaming” är ett viktigt steg mot den omställning som behövs, men samtidigt något som ständigt behöver prioriteras aktivt av samhället i stort.

Stockholm 18 juni 2019

Line Gordon
Föreståndare, Stockholm Resilience Centre